

ศึกษาชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาส ภิกขุ

A STUDY ON KHANDHA 5 IN THE PERSPECTIVE OF BUDDHASA BHIKKHU

¹พระครูวินัยธรสุวิจักขณ์ มหาปณฺโญ (อริยวงศ์ชัย)

¹PhrakhruVinaiton Suvigak Mahapanyo (Areyavongchai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Suvigak_Ma@gmail.com

Received December 25, 2021; Revised February 12, 2022; Accepted March 20, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ และ 3) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือของพุทธทาสภิกขุ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า 1) ชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท ชั้น 5 แปลว่า กอง หมวด หมู่ กลุ่ม คำว่า ชั้น 5 หมายถึง ส่วนประกอบของชีวิต 5 อย่าง ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น หรือเรียกอีกอย่างว่า รูปและนาม หรือกายกับจิต เป็นองค์ประกอบของชีวิตซึ่งเกาะกลุ่มอาศัยกันเกิดขึ้นตามกระบวนการธรรมชาติ เชื่อมโยงกันอย่างมีระบบ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ตลอดถึงชั้น 5 ก็ยังเกี่ยวข้องกับหลักธรรม คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ 2) ชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ชั้น 5 หมายถึง รูปกับนาม แจกได้เป็น 5 กอง คือ รูปชั้น รูปกาย เวทนาชั้น ความรู้สึกสุข ทุกข์ ไม่ทุกข์ไม่สุข สัญญาชั้น ความที่ยังจำหมายอะไรได้ หรือความที่ยังมีสติสัมปยุติ สังขารชั้น ความนึกคิดที่เกิดขึ้นในใจ วิญญาณชั้น สิ่งที่ทำหน้าที่รู้สึกต่อสิ่งภายนอก ทางหู ตา จมูก ลิ้น กาย รวมทั้งภายในใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษของแต่ละ

¹ นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ละชั้น และ 3) วิเคราะห์แนวคิดเรื่องชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ชั้น 5 มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรม คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาทและอริยสัจ ว่า ชั้น 5 ในฐานะเป็นไตรลักษณ์มีลักษณะอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชั้น 5 ในฐานะเป็นปฏิจสมุปบาทมีลักษณะเป็นสภาวะธรรมที่อิงอาศัยเหตุปัจจัยกันเกิดขึ้น และชั้น 5 ในฐานะเป็นอริยสัจเป็นหลักการดำเนินชีวิต โดยประกอบอยู่ด้วยสติปัญญากำหนดรู้ทุกข์กับดับทุกข์ ควบคู่กับกระแสโลกที่กำลังพัฒนาที่จะไม่เป็นทุกข์โดยไม่มียึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน คือ พระนิพพาน

คำสำคัญ : ชั้น 5, ไตรลักษณ์, ปฏิจสมุปบาท, อริยสัจ

Abstract

This research article includes three objectives: (1) to study the Khandha 5 (Pancakhandha) appearing in the Buddhist scriptures; (2) to explore the Khandha 5 in the view of Buddhadasa Bhikku; and (3) to analytically study the concept of the Khandha 5 in the view of Buddhadasa Bhikkhu. It was a qualitative research focusing on documentary research depending on Tipitaka scriptures, preaching and books written by Buddhadasa Bhikku, Buddhist academicians and related researches. The results of this research were as follows. 1) Regarding Khandha 5 appearing in Theravada Buddhism, Khandha can be interpreted as division, section and group. Khandha 5 is the five aggregates of life including Rupakhandha, Vedanà-khandha, Sannà-khandha, Sankhàra-khandha, Vinnana-khandha or they can be named Rupa and Nama or Kaya (Physical body) and Citta (mind). They are the depended components of the existence according to the natural process. They are systematically and indivisibly interrelated. In addition, Khandha 5 is related to Dhamma principle including Tilakkhana, Paticca-samuppàda, Ariyasacca. 2) Khandha 5 (the Five Aggregates), according to the view of Buddhadasa Bhikku, means Rupa and Nama that can be divided into 5 aggregates including: Rupakhandha i.e. a physical form; Vedanà-khandha i.e. feelings of happiness, sufferings, or in neutrality; Sannà-khandha i.e. perception or mindfulness; Sankhàra-khandha i.e. mental formations; Vinnàna-khandha i.e. consciousness towards external factors through eyes, ears, nose, tongue, body, as well as mind that is the special features of each aggregate. 3) An analytical study on the concept of Khandha 5 in the view of Buddhadasa Bhikkhu, Khandha 5 is closely related to the fundamental Dhamma principles including Tilakkhana, Paticca-samuppàda and Ariyasacca as follows: Tilakkhana with the three characteristics of Aniccam, Dukkham, Anattà; Paticca-samuppàda with the states of interdependency; and Ariyasacca as the principle of living through an understanding of sufferings and how to end sufferings based on wisdom in following the endless changing and developing world with neither suffering

nor clinging to it but attaining the ultimate destination of all human beings i.e. the enlightenment.

Keywords: Khandha 5; Tilakkhana; Paticca-samuppàda; Ariyasacca

บทนำ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามปณิธานพุทธทาสภิกขุ 3 ข้อ คือ 1) ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน 2) ให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างศาสนา 3) ช่วยกันเห็นโลกให้ออกจากวัตถุนิยม (พุทธทาส ภิกขุ, 2529) ประการที่จะทำให้เพื่อนมนุษย์พ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในปัจจุบันภพนี้ ไม่ต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า การเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ ซึ่งตามหลักพุทธศาสนา ก็คือรู้ว่า ไม่มีตัวตน พุทธศาสนามีหลักจบสิ้นสุดลงด้วยความไม่มีตัวตน ว้างจากตัวตนโดยประการทั้งปวง (พุทธทาสภิกขุ, 2538) ในการถอนความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง ในขณะที่เรามีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจ ด้านความรู้และความสามารถ สมควรพัฒนาตนขึ้นไปสู่ความเจริญความก้าวหน้าของชีวิต จึงควรแสวงหาแนวทางปฏิบัติตนเลือกทำสิ่งที่ดีงามและสร้างสมความดีต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต พระมหาจรัสศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยพบว่า พุทธทาสภิกขุเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ในการพัฒนาตนให้เข้าถึงความดีสูงสุดหรือพระนิพพานได้ โดยที่มนุษย์สามารถที่จะมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง และพัฒนาปัญญาในการเข้าถึงความจริง หรือบรรลุพระอรหันต์ คนในภาษาธรรมของท่านพุทธทาสหมายถึง คุณธรรมอย่างสูงที่เหมาะสมกับกับมนุษย์คือ มีใจสูง (พระมหาจรัสศักดิ์, 2544)

เมื่อนำชีวิตมาศึกษาวิเคราะห์ตามหลักวิชาทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่า ชีวิตมีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยเฉพาะแต่ละชั้นมีคุณสมบัติและลักษณะพิเศษที่ต่างกัน แต่ละชั้นก็มีกระบวนการปฏิบัติการณ์ร่วมกัน ตลอดถึงเกาะกลุ่มรวมตัวอยู่ กล่าวคือ การปรากฏแห่งชั้นทั้ง 5 เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อำนวยให้ชั้น 5 อาจสรุปลงเป็นรูปและนาม หรือร่างกายและจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่องชั้น 5 ออกแสดงธรรมให้แก่พระภิกษุทั้งหลายประจำวัน เพราะเป็นการให้รู้ว่าชีวิตไม่มีสิ่งอื่นนอกจากชั้น 5 และชั้น 5 ก็ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ที่แอบแฝงอยู่ในชีวิตและในสรรพสิ่ง ไม่ต้องเข้ายึดมั่นถือมั่นด้วยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติแห่งความหมดทุกข์

ด้วยเหตุสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจพุทธทาสภิกขุเป็นพระนักเผยแผ่ที่มีผลงานมาก นับว่ามากที่สุดกว่าได้ในบรรดาพระนักเผยแผ่ในประเทศไทย การแสดงธรรมทุก

ครั้งของท่าน จะนำเรื่องชั้น 5 ออกมากล่าวให้แก่ผู้ฟังทุกครั้งเสมอมา มีการวิเคราะห์แยกประเด็น แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างชั้นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ตามหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและใช้ภาษาสื่อสารการแสดงธรรม มักจะนิยมนำภาษามาใช้อยู่เรื่อยๆ คำว่า “จิตว่าง” “ตัวกูของกู” “บ้าบอเดียว” “มันเป็นเช่นนั้นเอง” “กูไม่เอา กับ มึงแล้วโว้ย นิพพานเดี๋ยวนี้” เป็นต้น ง่ายต่อการเข้าใจเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธเกิดความศรัทธาใคร่ต่อการศึกษาและปฏิบัติตามเพื่อความหมดทุกข์สร้างนิพพานให้เกิดขึ้นในจิตใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องชั้น 5 ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ เพื่อนำแนวการปฏิบัติที่ถูกต้องตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชั้น 5 กับการพัฒนาชีวิตตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะศึกษาหลักการสอนชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** การเตรียมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539

- 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวบรวมหนังสือของพุทธทาสภิกขุ จะใช้หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ และหนังสือสำคัญๆ ของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับหลักการสอนชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัย

2. **ขั้นรวบรวมข้อมูล** โดยการค้นคว้าศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร บทความงานวิจัย ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอนชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

2.2 การตรวจสอบข้อมูล เป็นการตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลแล้ว ซึ่งการตรวจสอบจะทำ 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาครบถ้วนทุกข้อตามคำถามหรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาปรากฏถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงกับสภาพการณ์จริงหรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

3. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหา สิ่งที่แตกต่างกัน สิ่งเหมือนกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันและสัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธวิธีการสอนกับหลักการสอนชั้น 5 และหลักการสอนชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ และสรุปอ้างอิงไปถึงสภาพการณ์จริงได้มากน้อยเพียงใด หลังจากนั้นได้ตรวจสอบข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ อาจจะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ข้อมูลบางตอนขาดตกไปไม่สมบูรณ์ ต่อจากนั้น จึงได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้เป็นสำคัญ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาชั้น 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ข้อเสนอผล ดังนี้

1. ชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าทรงอธิบายชั้น 5 หมายถึง องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ 5 อย่าง ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น ถ้าหากกล่าวโดยย่อก็จะได้ เป็นรูปและนามหรือรูปธรรมและนามธรรมที่อิงอาศัยกันตามกระบวนการที่ซับซ้อน ในส่วนรูปธรรม ได้แก่ รูปชั้น และส่วนของนามธรรมก็ ได้แก่ เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณ ดังนั้น ชั้น 5 นี้เมื่อเราพิจารณาในแง่ปรมัตถธรรม 4 ได้แก่ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ก็อาจจะย่อลงได้เป็น 3 กล่าวคือ รูป คงเป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร เป็นเจตสิก วิญญาณเป็นจิต เป็นสังขตธรรม ส่วนนิพพานไม่มีในชั้น 5 ซึ่งเป็นอสังขตธรรม อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของชั้น 5 ซึ่งโดยย่อ คือ รูปธรรมและนามธรรม

1.1 ส่วนที่เป็นรูปธรรม ก็คือ รูปขันธ์ หมายถึงหมวด หมู่ ชนิด ประเภท ส่วนอย่างหรือ กอง แต่นิยมเรียกว่า กอง ที่ประกอบกันเป็นกายของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) มหาภูตรูปหรือรูปใหญ่หรือรูปหลัก อันเป็นที่อาศัยของรูปอื่น ๆ ได้แก่ ปฐวีธาตุ คือธาตุดิน อาโปธาตุ คือธาตุน้ำ วาโยธาตุคือธาตุลม เตโชธาตุคือธาตุไฟ

2) อุปาทายรูปหรือรูปที่อาศัยในรูปใหญ่หรือรูปหลักนั้น ซึ่งก็คือ ปสาทรูป 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย โคจรรูป 4 คือรูป เสียง กลิ่น รส ภาวรูป 2 ความเป็นหญิง ความเป็นชาย เป็นต้น

1.2 ส่วนที่เป็นนามธรรมมี 4 อย่าง ดังนี้

1) เวทนาขันธ์ คือ กองแห่งเวทนา หมายถึง ส่วนที่เป็นความรู้สึกของจิตเมื่อรับรู้ อารมณ์ ต่างๆ ผ่านอายตนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้เกิดความรู้สึก 3 ประการ คือ สุขหรือรู้สึกดีใจ ทุกขหรือรู้สึกเสียใจ และกลางๆ ไม่สุขไม่ทุกข์หรือรู้สึกไม่เสียใจและไม่ดีใจ บางทีเรียกอุเบกขาเวทนา คือรู้สึกเฉยๆ

2) สัญญาขันธ์ คือ กองแห่งสัญญา หมายถึง ส่วนที่เป็นความจำได้หมายรู้ แยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสได้หรือสิ่งที่มากระทบ ทางรูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โภภุญัพพสัญญาและอัมมสัญญา

3) สังขารขันธ์ คือ กองแห่งสังขาร หมายถึง ส่วนที่เป็นความนึกคิดปรุงแต่ง จิตให้คิดดี คิดไม่ดีหรือคิดเป็นกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นกุศลหรืออกุศล

4) วิญญาณขันธ์ คือ กอง แห่งวิญญาณ หมายถึงส่วนที่เป็นความรู้แจ้งสิ่งต่างๆ ที่จิตรับรู้ ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและสัมผัสที่ 6 คือทางใจได้แก่ การเห็นรูป การได้ยินเสียง การได้กลิ่น การร่ำรส การรู้สัมผัสทาง กายและการรู้อารมณ์ทางใจ

นอกจากนี้แล้ว การทำความเข้าใจเรื่องขันธ์ 5 จำเป็นต้องศึกษาประกอบกับหลักธรรมอื่นเกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เข้าใจแนวคิดเรื่องขันธ์ 5 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เฉพาะอย่างหลักธรรมที่ผู้วิจัยสนใจ คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ พระสูตรต้นตปิฎก ขันธวารวรรค มีใจความว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตน มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่ตามเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในตน แต่ว่าตามเห็นตนในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ”

“ภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับผู้อันความส่วยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัส

ถูกต้องแล้ว ฤกษ์ทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้เวทนานั้น แม้ผัสสนั้น แม้วิชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น ฤกษ์ทั้งหลาย บุคคลรู้อยู่แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ”(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 17 : 92)

2. พุทธทาสภิกขุ ได้มีมุมมองว่า ชันธ์ แปลว่า ส่วน หรือต้น ลำ หรือกอง คือว่า เป็นหน่วยหนึ่ง ๆ ที่แยกออกมา แต่คำว่า ชันธ์ นั้น จะนิยมแปลว่า ส่วน มากกว่า เพราะฉะนั้น เบญจชันธ์ ก็คือ 5 ส่วน หรือ ทั้ง 5 ส่วน ที่ประชุมกันขึ้นกลายเป็นคน ๆ หนึ่งนั่นเอง การที่จะศึกษาถึงเรื่องของชีวิตให้เข้าใจชัดเจน ก็ต้องรู้ส่วนหลักกฎของธรรมชาติเกี่ยวกับชันธ์ 5 ที่เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง เพราะชีวิตของคนมีส่วนสำคัญในชีวิตนั้น ๆ หรือในคนนั้น ๆ มีถึง 5 ส่วน ได้แก่ รูปชันธ์ และนามชันธ์ ประชุมกันอยู่ หรือทำกิจร่วมกันอยู่ เมื่อพูดโดยสมมติก็ว่า คน มนุษย์เรานั้นหนึ่ง ๆ มีส่วนประกอบถึง 5 ส่วน เรียกว่า เบญจชันธ์ 5 (พุทธทาสภิกขุ, 2548)

สรุปว่า เบญจชันธ์ คือ กอง ส่วน แห่งรูปธรรมและนามธรรมที่มารวมประชุมเข้ากัน เป็นชันธ์ 5 ประกอบด้วยรูปชันธ์ เวทนาชันธ์ สัญญาชันธ์ สังขารชันธ์ วิญญาณชันธ์ หรืออาจแบ่งออกเป็นรูปและนาม องค์ประกอบทางรูป คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และทางนาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมกันเรียกว่า “ชันธ์ 5” โดยในส่วนของรูปและนามมีคุณสมบัติของชันธ์ แต่ละชันธ์ ซึ่งมีสภาวะธรรมที่เป็นลักษณะและอาการต่างกัน ที่ระบุลักษณะและอาการของแต่ละชันธ์ เพื่อให้ทราบถึง ชีวิตเป็นแค่เพียงธรรมประกอบขึ้นด้วยเหตุปัจจัยเท่านั้น

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง ศึกษาชันธ์ 5 ตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การศึกษาชันธ์ 5 ในตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุ พบว่า คำสอนของท่านได้สอดคล้องกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตมนุษย์ เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของชีวิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชีวิตประกอบไปด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วนหลัก ที่เรียกว่าองค์ประกอบแห่งชีวิต ได้แก่ (1) องค์ประกอบฝ่ายร่างกาย (รูปธรรม) (2) องค์ประกอบฝ่ายจิตใจ (นามธรรม) เรียกว่าชันธ์ 5 ดังพุทธทาสภิกขุที่ว่า ชันธ์ทั้ง 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกส่วนของชีวิตออกมา แสดงให้เห็นที่ประกอบอยู่ด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เพื่อให้เข้าใจอย่างถูกต้องของชีวิตที่หายใจเข้าออก ที่สามารถทำอะไรได้ทั้งทางกาย วาจา และใจและให้ความหมายแต่ละชันธ์อย่างลึกซึ้ง โดยใช้

ภาษาคนตามท้องถิ่นเพื่อให้เข้าใจเข้าถึงภาษาธรรมชาติไม่ยากนัก จึงต้องใช้ภาษาคนเพื่อจะเข้าถึงภาษาธรรมชาติตามความสามารถของตนเพื่อยกระดับสติปัญญาของผู้ศึกษา ดังนี้

1. ขั้น 5 ในฐานะไตรลักษณ์ พุทธทาสภิกขุ มุ่งเน้นถึงตัวสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างอื่นไม่ได้ จำต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลตลอดเวลา ไม่คงทนถาวร มีกิริยาแปรสภาพเป็นอย่างอื่น และหาสาระความเป็นอัตตาในขั้นทั้ง 5 มิได้เลย ท่านยังแสดงถึงความหมายและลักษณะแห่งไตรลักษณ์ว่า ที่เรียกว่า “สามัญญลักษณะ” หมายถึง ลักษณะที่สามัญหรือทั่วไปแต่สังขาร ทั้งปวง ไม่ว่าสังขารที่มีวิญญาณครองหรือไม่มีวิญญาณครอง ย่อมประกอบอยู่ด้วยลักษณะทั้ง 3 นี้ (ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา) ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ สังขารทั้งหลายจะมีลักษณะอื่นต่างกันอย่างไรรู้ก็ตาม แต่ต้องมีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่งคือลักษณะที่กล่าวนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2514) พุทธทาสภิกขุ มุ่งเน้นถึงตัวสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างอื่นไม่ได้ คือ ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จำต้องเปลี่ยนแปลงไปตามนี้กาลตลอดเวลา ไม่คงทนถาวร มีกิริยาแปรสภาพเป็นอย่างอื่น และหาสาระความเป็นอัตตาในขั้นทั้ง 5 มิได้เลย ท่านยังแสดงถึงความหมายและลักษณะแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นอนุภาคแต่ส่วน ๆ เปลี่ยนแปลงไหลเรื่อยไปตามแห่งเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อมองลึกเข้าไปแต่ละส่วน ๆ หาสาระอะไรไม่เพราะมันเป็นเพียงตัวธรรมชาติที่ต้องหมุนไปตามกฎแห่งเหตุและปัจจัยเท่านั้น ที่ปรากฏในยถาภูตสูตร ว่า ขั้น 5 ไม่เที่ยงเมื่อขั้น 5 ไม่เที่ยงย่อมเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา จึงพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า “ขั้น 5 ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นขั้น 5 ขั้น 5 ไม่ใช่อัตตาของเรา” อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในขั้น 5 เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนดเมื่อคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ชัดว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 17 : 29)

จะเห็นได้ว่า พระสูตรดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาขั้น 5 แก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความดับแห่งขั้น 5 ว่า ขั้น 5 ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จึงให้พิจารณาเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า ขั้น 5 ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นขั้น 5 ขั้น 5 ไม่ใช่อัตตาของเรา อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในขั้น 5 เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เมื่อคลายกำหนดย่อมหลุดพ้นไม่กลับมาเกิดอีก

2. ขั้น 5 ในฐานะภูิจจสมุปบาท พุทธทาสภิกขุยังได้แสดงความคิดเห็นตรงไปตรงมาโดยไม่แฉกแฉียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ยึดถือความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญและเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ได้อธิบายภูิจจสมุปบาทมีหลักตั้งอภิปรายถึงหลักภูิจจสมุปบาทแบบฉบับของท่านเอง มุ่งถึงให้เข้าใจหลักแห่งการเกิดและดับน่าสนใจยิ่งนักที่ว่า ภูิจจสมุปบาทไม่ต้องตายถึงสามชาติสามครั้ง กินเวลาไม่ถึงเดือนและปี กินเวลามาถึงวันและเดือน โดยระบุเพียงชั่วกระพริบตาเท่านั้น กระบวน 11 อาการแห่งภูิจจสมุปบาทก็เกิดขึ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นก็เป็น

เพราะสิ่งที่อาศัยกันและจึงเกิดขึ้น ตั้งต้นจากอวิชชาไปถึงชาติ ชราและมรณะ มีความทุกข์ เป็นผลสุดท้าย ที่ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสจึงมี กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ และสายดับที่ว่า เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสจึงดับ กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีการดับด้วยอาการอย่างนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 : 2) พุทธทาสภิกขุอธิบายว่า ชั้น 5 ในฐานะเป็นปฏิจจสมุปบาท ทำให้ทราบว่า กระบวนการที่แสดงให้เห็นว่า ทุกข์เกิดขึ้น และดับลงได้อย่างไร โดยแสดงให้เห็นลักษณะตัวสภาวะธรรมอันเป็นธรรมชาติที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้นและดับไปของความทุกข์และยังแสดงให้เห็นว่า ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นเพียงธรรมชาติล้วน ๆ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปเท่านั้นเอง ปฏิจจสมุปบาทในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อชีวิต ก็คือ การระวังเมื่อมีการกระทบอายตนะ อย่าให้เวทนาปรุงเป็นตัณหาขึ้นมาได้ เป็นเรื่องปฏิบัติที่รัดกุม คือ มีสติควบคุมความรู้สึก เมื่อมีการกระทบทางอายตนะ อย่าให้เกิดตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ขึ้นมาได้ ความเป็นอยู่ที่ถูกต้องนั้น คือ ความเป็นอยู่ที่สามารถทำลายอวิชชาได้ด้วย วิชชา คือ ทำลายความโง่ด้วยความรู้ ด้วยการมีสติอยู่ตลอดเวลาและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีอารมณ์มากระทบ (พุทธทาสภิกขุ, 2549)

3. ชั้น 5 ในฐานะอริยสัจ ในมุมมองของพุทธทาสที่ว่า อริยสัจเป็นหลักธรรมที่สำคัญในฐานะที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ได้ยกข้อความอันเป็นพุทธพจน์เกี่ยวกับอริยสัจ 4 อันเป็นเหตุให้ชีวิตต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏโดยที่พยายามชี้ตรงไปที่เบญจขันธ์ ว่า “ภิกษุ ท. เพราะไม่รู้ถึง ไม่แทงตลอดซึ่งอริยสัจสี่อย่าง เราและพวกเธอทั้งหลาย จึงได้ท่องเที่ยวไปแล้วในสังสารวัฏ ตลอดกาลยิตยาวนานถึงเพียงนี้ ภิกษุ ท.อริยสัจสี่อย่าง เหล่าไหนเล่า ? ภิกษุ ท. เพราะไม่รู้ถึง ไม่แทงตลอดซึ่งอริยสัจคือทุกข์ อริยสัจคือเหตุให้เกิดทุกข์ อริยสัจคือความดับไม่เหลือของทุกข์ และอริยสัจคือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์ เราและพวกเธอทั้งหลาย จึงได้ท่องเที่ยวไปแล้วในสังสารวัฏตลอดกาลยิตยาวนานถึงเพียงนี้ ภิกษุ ท. เมื่ออริยสัจคือทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับไม่เหลือของทุกข์ และทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์ เป็นความจริงที่เราและพวกเธอทั้งหลาย รู้ถึงและแทงตลอดแล้ว ตัณหาใน

ภพ ก็ถูกถอนขึ้นขาด ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพก็สิ้นไปหมด บัดนี้ความต้องการเกิดขึ้นอีกมิได้มี ดังนี้” (พุทธทาสภิกขุ, 2553)

เมื่อมนุษย์ผู้ติดข้องอยู่ในสังสารวัฏล้วนแต่ดำเนินชีวิตไปตามหลักอริยสัจ 4 อันเป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนไว้ กล่าวคือ เพราะยังมีเหตุปัจจัย จึงทำให้ชีวิตต้องเป็นทุกข์ การดับทุกข์จึงมีเพียงวิธีเดียวคือ การดับทุกข์ที่เหตุปัจจัยแห่งทุกข์เท่านั้น มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต โดยที่ยังไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร กล่าวคือ ถ้าเข้าใจถึงอริยสัจจ์สามารถ ดับทุกข์ได้ ก็หมายถึงความเข้าใจอริยสัจจ์ที่เป็นไปถึงที่สุดก็ นิพพานได้ ดังนั้น เหตุของทุกข์อันเป็นที่ตั้งของอริยสัจธรรมจึงได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก หรือ “วิภูฏะ” กล่าวคือ “ความอยากทำ” เรียกว่า กิเลส “การกระทำ” เรียกว่ากรรม และ “ผลของการกระทำ” เรียกว่า วิบาก ใน 3 ประการนี้ ความอยากเป็นเหตุให้เกิดการกระทำ การกระทำเป็นเหตุให้เกิดผลของการกระทำและผลของการกระทำเป็นเหตุให้เกิดความอยากทำ ต่อ ๆ ไปก็เกิดผลขึ้นมา ทำนองนี้ไม่มีที่สิ้นสุดเป็นวงกลมที่วนเวียนอยู่ตลอดไปจึงเรียกว่า “สังสารวัฏ” เมื่อดับตัณหาที่เป็นลักษณะกิเลสเสียได้ กรรมทางกายวาจาและใจก็ดับหมายถึงหยุดพฤติกรรมไม่ดีเสีย วิบากจากพฤติกรรมดีก็เป็นผลโดยยึดหลักอริยมรรคเป็นแนวปฏิบัติ สามารถดับวิภูฏะเสียได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ มีความประสงค์ไปยังการดับทุกข์โดยตรงเพราะเป็นปัญหาของมนุษย์ กล่าวคือ ตัวตัณหา อุปาทานและอวิชชาเป็นตัวสร้างปัญหาที่พยายามสั่งการแก่จิตใจให้ทำไปตามอำนาจของกิเลสที่ซ่อนลึก สับเปลี่ยนเหมือนลิงหลอกเจ้า เดียวทีเดียวร้ายจนหาความพอดีไม่เจอ ชีวิตจึงจมปลักจมโคลนแห่งความสกปรกแห่งกองทุกข์ และยังกล่าวถึงการขึ้นมาจากโคลนแห่งกองทุกข์ด้วยวิธีปฏิบัติดับทุกข์เบื้องต้น เพียงแค่ให้รู้จักชีวิตที่ประกอบด้วยขันธทั้ง 5 ไม่มีขันธไหนนำยึดถือที่เป็นตนได้ เป็นเพียงสิ่งที่อาศัยก่อเกิดขึ้นมาเท่านั้น และวิธีปฏิบัติดับทุกข์สิ้นเชิงนั้นด้วยมรรคมืองค์ 8 สรูปลงด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ถ้าดำเนินทางตามมรรคแล้วชีวิตจะพบแต่ความสุขสงบแห่งชีวิตโดยส่วนเดียว

4. การวิเคราะห์เรื่องขันธ 5 กับการดำเนินชีวิตมนุษย์ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ทราบถึงได้ตั้งข้อสังเกตหรือการวิเคราะห์ไว้ซึ่งก็ปรากฏในหลักคำสอนของท่านนั้น พบว่าสอดคล้องกับพระไตรปิฎก โดยท่านแสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ที่ประเสริฐที่สุดในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้ ถือว่าเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ แม้ในระดับตน สังคม และประเทศชาติได้ เพราะเหตุว่า อริยสัจมีหลักเกณฑ์ที่ตอบปัญหาหรือตอบโจทย์ความทุกข์ได้ทุกระดับทั้งคนจนและคนร่ำรวย ซึ่งมีความทุกข์ที่เหมือนกัน โดยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเรื่องอริยสัจจ์มากที่สุด ก็เพราะพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นความทุกข์เป็นปัญหาที่ต้องทำความเข้าใจเรื่องอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นหลักคำสอนที่สำคัญมาก คือ ทราบถึงปัญหาคือทุกข์ ทราบถึงเหตุ

ของปัญหา คือ ค้นหา วิธีแก้ไขแห่งปัญหาเพื่อให้ดับลงคือ นิโรธ และปฏิบัติดำเนินแก้ไข ปัญหาให้ดับลงสิ้นเชิง คือ มรรค เป็นหลักการการดำเนินชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความดับทุกข์ ชีวิตก็สดชื่น ปลอดภัย ปลอดภัยไปรงทุกเวลา คือ นิพพาน

5. ขั้น 5 กับการดำเนินชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ได้ ทราบว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมิใช่ตัวตน ก็เพื่อให้เข้าใจในสิ่งทั้งหลายทั้งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรม ที่มีชีวิตก็ดี ไม่มีชีวิตก็ตาม ล้วนส่งเคราะห์เข้าในหลักไตรลักษณ์ทั้งหมด ที่คำว่า ตน ที่เกิดจากอสังขตวิญญูว่าตนมี อสังขตวิญญูว่าตนเห็นว่ามี อสังขตวิญญูว่าสำคัญมั่นหมาย ว่าตน อสังขตวิญญูว่าความยึดมั่นด้วยความรู้สึว่าตน ในขั้น 5 เพราะไม่เข้าใจหลักไตร ลักษณ์ ซึ่งมีลักษณะแห่งการไหลเรื่อยเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังบาลีที่ว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา แปลว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวง มันไม่เที่ยง ไม่สามารถทนอยู่ตามสภาพเดิมได้ ดังบาลี ที่ว่า ขาติปิทุกขา ขราปิทุกขา มรณมปิทุกขัง เป็นต้น เป็นเพียงประชุมร่วมกันเข้าด้วยเหตุและ ปัจจัยที่อาศัยซึ่งกันเป็นชีวิตที่มีจิตใจเท่านั้น ดังบาลีที่ว่า สพเพ สงขารา อนตตา แปลว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา สรุปแล้ว เป็นการปฏิเสธขั้นที่ 5 ว่า ไม่มีส่วนไหนที่เที่ยง แท้และคงทนถาวรได้ เพราะขัดกับหลักธรรมชาติ จึงปฏิเสธไม่ได้ถึงขั้น 5 ต้องเป็นไป ตามลำดับกฎธรรมชาติ

6. ขั้น 5 กับการดำเนินชีวิตตามหลักปฏิจจสมุปบาทในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ ได้ทราบว่า ปฏิจจสมุปบาท แปลว่า สิ่งที่ยึดกันและกันจึงเกิดขึ้น เป็นหลักปฏิบัติเพื่อเข้าไป รู้ต่อสภาวะธรรมชาติที่อิงอาศัยต่อกันและกัน จึงเป็นวิชาธรรมชาติที่เปิดเผยมีเหตุปัจจัยอยู่ใน ตัว เป็นสภาวะธรรมชาติ มี 11 อาการ เกิดทุกข์กับดับทุกข์ คือ แบบที่ 1 คือ อวิชชา สังขาร วิญญูณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ขาติ ทำให้เกิดขรามรณะ จึงเกิดทุกข์ เรียกว่า สมุทยวาร และ แบบที่ 2 คือ วิชชา สังขาร วิญญูณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ขาติ ทำให้เกิดขรามรณะ จึงดับทุกข์ เรียกว่า นิโรธวาร ทั้ง 2 เป็นเพียงกระบวนการที่เกื้อหนุนต่อกันและกันเพื่อให้เกิดหรือดับเป็นของคู่กันนั้น เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น ดังปรากฏอาการปฏิจจสมุปบาท 11 อาการ ดังนั้น ปฏิจจสมุ ปบาท แสดงลักษณะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งจึงไม่มี หมายถึง เครื่องอาศัยแก่กัน และกันเท่านั้น จึงมิใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนในขั้นที่ 5 เพื่อไม่ให้เข้าไปยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งทั้ง ปวง เพราะสิ่งทั้งปวงเป็นแต่เพียงธรรมชาติสร้างสรรค์ตามแต่เหตุและปัจจัยเท่านั้น หากมี ตัวตนแท้จริงไม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ทำให้ทราบถึง ชีวิตมนุษย์สามารถหลุดพ้นได้ โดย การใช้ร่างกายที่มีจิตใจที่เรียกว่า มนุษย์ เป็นสิ่งที่ควรศึกษาค้นคว้า เพราะชีวิตที่ประกอบด้วย

ชั้น 5 เป็นโลกแห่งธรรมชาติ ที่สร้างสรรค์ขึ้นมา โลกะ โทสะ โมหะและกิเลสทั้งหลายก็อยู่ในร่างกายนี้ แม้แต่นิพพานอันเป็นรสแห่งความสงบยิ่งก็อยู่ในร่างกาย ยาวาหนาคั้นนี้เช่นเดียวกัน เพราะปัญหาของมนุษย์เราคือ ไม่เข้าใจถึงสิ่งที่ประกอบขึ้นของชีวิต จึงเชื่อมั่นว่าชีวิตหรือชั้น 5 เป็นอัตตาหรือตัวกูจึงสร้างทุกข์ การแสวงหาชั้น 5 ที่อยู่ในตัวเราสามารถตอบโจทย์แห่งความทุกข์ได้ทุกระดับที่อยู่เบื้องลึกของจิตใจ ที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นชั้นทั้ง 5 ว่าตัวกู ของกู ด้วยกิเลสตัณหาอุปาทานจึงเป็นทุกข์ ความดับทุกข์และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ก็เกิดมิได้เช่นเดียวกัน จนพบว่า ชีวิตอีกด้านหนึ่งก็ยังมีพระนิพพานที่รออยู่เช่นกัน กล่าวคือชีวิตที่ปฏิบัติตามหลักอริยสัจก็ดี หลักไตรลักษณ์ก็ดี และหลักปฏิจจสมุปบาทก็ดี ซึ่งเป็นเขตแดนแห่งความสงบเย็นทั้งกายและจิตใจตามรอยพระอริยะเจ้าทั้งหลาย ดังนั้น หลักชั้น 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งเน้นการสอนเพื่อความหลุดพ้นจากความสำคัญผิดด้วยการยึดมั่นถือมั่น ทำให้บุคคลสังคม สิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่ทุกคน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาจิรศักดิ์ ธมฺมเมธี (สังเมธ), (2544). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนา.ศึกษาเฉพาะกรณีแนวคิดเรื่องภาษาคนภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2514). *ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธีธรรมวิภาคนวภูมิ*, พิมพ์ครั้งที่ 3, สุราษฎร์ธานี : โรงพิมพ์ คณะธรรมทาน.
- _____. (2548).*ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2554). *อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- _____. (2529). *อลิสีสังวัจนายุคมานุสรณ์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- _____. (2538). *ชุมนุมเรื่องสั้น*, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.